

**МЕТОДОЛОГІЯ ПРАВОПІЗНАННЯ ЄВГЕНА ЕРЛІХА:
НЕКЛАСИЧНА ПАРАДИГМА**

Із позицій системного підходу до правопізнання та структурно-функціонального аналізу права з'ясовуються історичні та загальнонаукові передумови появи концепції «живого права» Є.Ерліха, розкривається зміст його методологічного підходу до правопізнання та визначається його типологічна належність. Обґрунтовано висновок, що Є.Ерліх став предтечею відкриття принципу доповнюваності онтологічної сутності об'єктів пізнання некласичного типу наукової раціональності.

Ключові слова: «живе право», «онтологічний плюралізм», принцип доповнюваності, методологічний плюралізм, критерії та стандарти науковості, некласична парадигма.

Для найбільш адекватного розуміння та сприйняття творчості будь-якого мислителя минулого надзвичайно велике значення має якомога глибше проникнення в історичну епоху, у якій він жив і творив, у ту наукову атмосферу, яка панувала в науковому співтоваристві, у філософські підвалини його світогляду. Десятикрат ця вимога актуальніша, якщо мова іде про історичні періоди філософсько-методологічних, теоретико-гносеологічних, морально-психологічних і ментальних криз одних стандартів науковості та вироблення її інших стандартів, про творчу спадщину вчених, наукове напрацювання яких відзначалося революційним характером на парадигмальному рівні. Саме такою є творча спадщина видатного вітчизняного правознавця – новатора Є. Ерліха, який жив і творив на рубежі XIX-XX століть, коли класична наукова картина світу змінювалася його некласичною науковою картиною.

Новаторське напрацювання Є.Ерліха у загальнотеоретичну юриспруденцію було вкрай критично сприйняте більшістю вчених-юристів – його сучасників. Сторони цього протистояння у правознавстві дивилися на природу права та методи її пізнання зі світоглядно різних позицій. Чого тільки вартує його полеміка з Г.Кельзенем у 1915-1917 роках, не просто безкомпромісна, але й не завжди коректна з боку останнього [1].

Тільки у небагатьох працях учених минулого та сучасних юристів-теоретиків здійснені конструктивні спроби розкрити «феномен Ерліха», в основному адекватно оцінити його внесок у юридичну науку. У цьому випадку мова іде насамперед про М.Ребіндера, В.С.Бігуна та М.В.Антонова [2]. Проте і ці вчені **обмежуються головне аналізом його теоретичного напрацювання**, мимовільно недооцінюючи зміст і роль у правопізнанні методологічної складової - «методологічної парадигми» чи «методологічної науково-дослідної програми» Є.Ерліха, які у порів-

нянні з аналогічними попередніми явищами були типово іншими, некласичними. На нашу ж думку, **безспірний та вагоме теоретичне напрацювання Є.Ерліха похідне від його філософсько-методологічного новаторства у правопізнанні, поза другим феноменом неможливо адекватно сприйняти та зрозуміти, а головне - здійснити феномен перший.** Саме розкриття цього факту ми і обираємо собі за мету даного дослідження.

З позицій тотально панівної до рубежу XIX-XX століть класичної (механічної) наукової картини світу та властивих тільки їй ідеалів науковості пізнання і критеріїв оцінки одержаних знань вважалося істинним, що першоосновою всесвіту є **неподільні атоми**, з яких складаються усі наявні фізичні тіла. У якості головних вимог до обґрунтованості наукових знань у межах цього типу наукової раціональності застосовувалось два принципи: обов'язкова підтверджуваність теорії дослідницькими методами та очевидність (наочність) її фундаментальних постулатів. Науковими ідеалами вважалися побудова абсолютно істинної наукової картини світу в цілому та теорій, які б точно та однозначно відповідали властивостям об'єкта пізнання. Із двох альтернативних теоретичних описів одного і того ж об'єкта пізнання істинним вважався тільки один.

Тріумфальні успіхи класичної механіки в творчому освоєнні свого об'єкта пізнання спричинили у інших галузевих наук фактично безпосереднє, механічне перенесення методологічного інструментарію та інших цінностей класичної механіки на власні об'єкти пізнання і предмети дослідження. Щоб з достатніми підставами претендувати на високий статус науки, усі інші галузеві теоретичні системи знань повинні були вибудовуватись у повній відповідності із класичними стандартами науковості механіки.

Не залишилося осторонь від стовпової до роги пізнання і правознавство у його основних

доктринальних проявах. **Прибічники природно-правової доктрини праворозуміння** на чолі з Г.Гроцієм, за зразком класичної механіки, **атомом права**, його неподільним началом уже з початку XVII ст. **вважали «соціальний атом» - людину**. Вульгарність і методологічна неспроможність даного підходу до правопізнання швидко, за історичними мірками, стала очевидною, суттєвого прирощення нових наукових знань про право не забезпечила і не могла забезпечити в принципі. Її долю розділили також усі **концепції «відродженого» природного права** [3].

Методологічний та теоретичний вакуум, що утворилися внаслідок цього у правопізнанні ще у XVII ст., дуже швидко заповнив юридичний позитивізм. Його прихильники першооснову права, своєрідний правовий **атом убачали у юридичній нормі**, створеній чи санкціонованій державою. Ними було висунено **доктрину права як сукупності юридичних норм**, до речі, нині панівну в українському правознавстві. Будучи такою ж методологічно неспроможною пояснити істинну природу права, як і так звана «класична» природно-правова доктрина, позитивістська доктрина права, тим не менше, в силу сукупності факторів, стала домінуючою серед європейських учених-правознавців у XVIII - XIX ст. Їй були властиві відвертий етатизм, еkleктика, відхід від більшості загальноприйнятих тоді ідеалів науковості пізнання та критеріїв істинності одержаних знань [4]. Ідеологізоване позитивістське правознавство до кінця XIX - початку XX ст. поступово, але неухильно сповзло на позиції апологетики одержавленого законодавства та держави як сенсу та єдиної мети усього суспільного життя. Найбільш концентровано це втілювалося у наукового візаві Є.Ерліха Г.Кельзена [5].

Для Є.Ерліха стало очевидним, що створити наукове правознавство у повній відповідності з основними цінностями та критеріями науковості теоретичного знання класичного типу наукової раціональності неможливо в принципі. Саме тому він так завзято приступив до створення наукового правознавства за зразками та критеріями науковості неklasичного типу наукової раціональності, які набували все чіткіших рис у ході другої наукової революції, нестримний поступ якої на початку XX століття ще більше посилювався. У готовій формі цих стандартів ще не існувало, що й дозволило Є.Ерліху заявити про себе не лише як про палкого прихильника їх, але й як про одного із творців цих стандартів у правознавстві.

Докорінно іншою, діаметрально протилежною була реакція на неможливість безпосеред-

ньо послугоуватись класичними стандартами науковості у пізнанні своєї сфери предметності значної більшості інших учених-гуманітаріїв у широкому розумінні цього слова, включаючи і правознавців. Обікшись, образно кажучи, на гарячому, вони виступили за поділ науки в цілому на науки про природу (точні науки) та науки про культуру (науки неточні), які, на їх думку, за визначенням не можуть використовувати одні і ті ж стандарти науковості [6]. Однак власних стандартів науковості більше, ніж за століття часу, ці науки, включно з правознавством, виробити не зуміли, чим поставили себе, свій статус як науки під великий сумнів [7]. Власне цього й не могло статися, тому що за природою пізнання не може одночасно існувати два якісно відмітних між собою стандарти науковості одного і того ж типу. Цей філософсько-методологічний спір, своєрідна філософсько-методологічна дуель наук про природу та наук про культуру ще триває.

Здійснюючи філософсько-методологічне самовизначення правознавства, Є.Ерліх уже в зрілому віці, після не одного десятка років роздумів над природою правопізнання без жодних коливань, відніс **теоретичну юриспруденцію до «емпіричних наук»** [8]. Це своє рішення він аргументував так: «В основі наших уявлень [про право. – П.П. і Г.Р.] завжди лежать факти, які ми спостерігали. Такі факти повинні були заявитись раніше, ніж у людському мозку взагалі почала зароджуватися думка про право і правові відносини» [9]. Інакше кажучи, резюмує Є.Ерліх, «поняття права не передує праву фактичному, а іде поряд або вслід за ним», відображає «нормативну силу фактичного» [10]. Таке бачення природи класичного правознавства та стандартів його науковості ставило правопізнання Є.Ерліха незрівнянно ближче до наук про природу та різко віддаляло його від наук про культуру, робило його емпіричною наукою.

Однак, як відомо, емпіричних наук є багато, а теоретична юриспруденція особлива, неповторна. Такою її конститує, як вважав Є.Ерліх, особливий, неповторний предмет пізнання. У вступі до «Основоположень соціології права» він пише: «... **центр розвитку права у наш час, рівно і як у всі часи, лежить не в законодавстві, не в юриспруденції і не в правозастосуванні, а в самому суспільстві** (виділено нами. – П.П. і Г.Р.). Можливо, - завершує він цю свою думку, - в даній формулі міститься сенс будь-якого основоположення соціології права» [11]. До такого висновку Є.Ерліх прийшов ще значно раніше. Зокрема, в інавгураційній ректорській промові «Факти звича-

свого права», виголошеній 2 грудня 1906 р. у Чернівецькому університеті, ведучи мову про соціум у цілому та окремі суспільні інституції, він наголошує, що саме «тут якраз і знаходиться справжня майстерня формування права» [12]. Ця ідея нерозривної єдності права і суспільства, **породження права суспільством** червоною ниткою проходить крізь усю творчу спадщину Є.Ерліха, є одним з основоположних його постулатів.

Принципово важливим, на думку Є.Ерліха, є те, що породжене суспільством право появляється на світ у **формі «правових пропозицій»** [13] від відповідних носіїв права, тому у процесі правопізнання ці «правові пропозиції» потрібно відшукати, зафіксувати та пристосувати їх, конструювати до практичних потреб суспільства. Цю особливість бачення Є.Ерліхом права як продукту соціального конструювання і, відповідно, конструкторського характеру правознавства дуже тонко підмітив М.В. Антонов. Він, зокрема, справедливо зауважив, що, «визначаючи право як «розумову річ» (ein gedanklichen Ding), тобто як інтелектуальну конструкцію, що базується на результатах спостереження за соціальними явищами і фактами, Ерліх стверджує, що «не було б ніякого права, якби не було людей, які несуть у свідомості уявлення про право. Але, як і скрізь, тут наші уявлення також сформовані з матеріалу, який ми одержуємо з чуттєво сприйнятої дійсності». Тому факти передують поняттям, а не навпаки...» [14]. Наскільки можна пригадати, до Є.Ерліха ще ніхто не визначав юридичну науку як емпіричну науку, покликану здійснювати соціальне конструювання.

Однак чи не найпринциповіше значення для адекватного з'ясування критерію науковості, яким послуговувався Є.Ерліх у правопізнанні, має визначення ним **онтологічної сутності права**. Зокрема, у своїх працях він неодноразово наголошував, що хоча **право за своєю природою єдине як нормативний спосіб соціального буття**, тим не менше, **назовні воно проявляється у декількох якісно відмінних між собою феноменах**, які, взяті у сукупності, і складають єдину картину права, **доповнюючи** один одного. Категорично заперечуючи моністичну природу права (виключно як норму, наказ, відношення тощо), Є.Ерліх стверджував, що воно у жодному випадку не одновимірне, а багатоаспектне. Згідно з його уявленнями, в Австро-Угорщині кінця ХІХ - початку ХХ століть існувало в один і той же час, мінімум, три автономних, проте не закритих один від одного правопорядки: **право держави, право юристів і право союзів (живе право)**.

Ось як стисло описує кожен із цих трьох автономних феноменів права на основі ґрунтовного вивчення творчої спадщини Є.Ерліха, насамперед його фундаментальної праці «Основоположення соціології права» М.В.Антонов: «Право держави (або публічне право) складається із норм, які визначають функціонування органів держави, а також з правових пропозицій (Rechtssatz), які спрямовані на підтримку суспільно-політичного порядку *. У процесі застосування правових норм і пропозицій виникають норми-рішення (Entscheidungsnorm), які містять правила вирішення окремих спорів і утворюють право юристів (Juristenrecht). Поряд з цими двома порядками і незалежно від них існує третій – право союзів, яке складається із юридичних фактів (Tatsache des Rechts). Його функція полягає у створенні порядку в межах соціальних союзів та між ними. Подібне впорядкування відбувається не шляхом формулювання норм чи пропозицій, а шляхом спонтанного формулювання правил поведінки учасників соціального спілкування. Дані правила (Regel) є конвенційними і, звідси, відрізняються від норм своєю гнучкістю, здатністю до постійної трансформації. До числа цих правил (юридичних факторів) Є. Ерліх відносить звичай, владарювання і підпорядкування, володіння і волевиявлення. Вони дійсно можуть одержати часткове закріплення в нормах права держави і права юристів, однак це закріплення ніколи не може бути повним: на думку вченого, ідея зафіксувати усе право в рамках правових речень подібна до спроби зупинити потік води в запруді – «це буде уже не живим потоком, а застоєю водою». Тому живе право (право союзів) завжди буде ширше, ніж два інших правопорядки» [15].

Оцінюючи зроблений М.В.Антоновим стислий, аксіоматичний виклад так званого «онтологічного плюралізму» Є.Ерліха, вважаємо за необхідне наголосити, що у фактологічній частині він зроблений бездоганно, адекватно баченню цього явища самим Є.Ерліхом. Проте підсумкове резюме М.В.Антонова щодо даного сюжету нам видається хибним, а саме у повній відповід-

* При цьому М.В.Антонов правильно зауважує, цитуючи Є.Ерліха, що останній вважав за необхідне розрізняти правову пропозицію як «випадкове виконання правового припису в законі чи судєбнику» і як правову норму, яка є «правовим приписом, що набув чинності у такому вигляді, у якому він існує у навіть досить незначному суспільному союзі і може існувати без будь-якої фіксації у вербальній формі». (Див.: Антонов М.В. Социология права Ойгена Эрлиха // Правоведение. – 2008. – № 6. – С.133.

ності із традицією, що склалася у правопізнанні (дана традиція має своїх прихильників і в Україні) він оцінив новаторські пошуки Є.Ерліхом істинної природи права як «спробу створити **інтегральну** (виділено нами. – П.П. і Г.Р.) соціально-правову теорію» [16].

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови (з додатками і доповненнями)» укладача і головного редактора В.Т.Бусела поняття «інтегральний» у нематематичному сенсі тлумачиться, як «нерозривно зв'язаний, суцільний, єдиний», а прислівник «інтегрально» - як «цілісно, в усій сукупності ознак, частин» [17]. Тобто смисловий наголос робиться на суцільності, єдності, цілісності явища, за якою якісну виокремленість і визначеність різних частин чи феноменів цілого неможливо ні побачити, ні пізнати. Є.Ерліх же, як було продемонстровано вище, у своїй соціології права наголошує саме на останньому.

У такому ж ключі тлумачать поняття інтегративності права як зарубіжні, так і вітчизняні прихильники цієї доктрини. Чи не найкраще з поміж інших вчених-правознавців її суть охарактеризував один із сучасних класиків теоретичної юриспруденції Г.Дж.Берман. **«Вона повинна звести воєдино усі три традиційні школи юриспруденції – політичну школу (позитивізм), етичну школу (теорія природного права) й історичну (історична юриспруденція) – і створити інтегровану, єдину юриспруденцію»** [18] (виділено нами. – П.П. і Г.Р.).

Можливо, це справді так і дана вимога колись, імовірно, реалізується. Проте Є.Ерліх розумів і тлумачив право зовсім інакше та прагнув він не «звести воєдино всі три традиційні школи юриспруденції», а навпаки, – подолати моністичне сприйняття та розуміння права, оскільки останнє насправді являє собою різні якісно виокремлені феномени, що доповнюють один одного.

До речі, цю «онтологічну плюралістичність» права поряд з Є.Ерліхом помітили також чимало інших учених. Серед таких вітчизняних теоретиків-правознавців насамперед варто назвати відомих корифеїв юридичної науки С.Дністрянського [19] та Б.А.Кістяківського [20]. Як і Є.Ерліх, вони вбачали у праві не цілісне єдине явище, а якісно відмітні між собою його частини, які проявлялися у дійсності при регулюванні неоднотипних суспільних відносин та доповнювали так одна одну, складаючи в сукупності єдиний феномен права.

Тобто **явище доповнюваності** однієї частини (сторони) якісно виокремленого феномена іншою або іншими його частинами вперше вияв-

лено, описано та зафіксовано у правознавстві, і зробили це вітчизняні теоретики-правознавці, насамперед Є.Ерліх. Це було одне з найбільших відкриттів теоретичної юриспруденції ХХ ст., потенційно здатне **змінити константність праворозуміння та правопізнання**, як і пізнання природи в цілому. Проте цього не сталося, оскільки ще із ХVІІ століття правознавство прилаштувалося у фарватері природознавства і набуло за декілька століть важко здоланої інерції мислення.

За іронією долі на цей раз у фізиці явище доповнюваності (квантова фізика) та сформульований на його основі **принцип доповнюваності**, який став одним із наріжних каменів неklasичного типу наукової раціональності, або, інакше кажучи, неklasичної наукової картини світу, були виявлені, зафіксовані та описані значно пізніше - наприкінці 20-х років ХХ століття Нільсом Бором. Дане відкриття у фізиці супроводжувалося не меншим драматизмом подій та переживань, протиборством учених між собою, ніж це мало місце у правознавстві. Зокрема, уже згадуваний Н.Бор з цього приводу писав: «Як прийняти і як зрозуміти такий абсурд, як одночасне існування і безперервних (хвильових), і дискретних (атомістичних) властивостей у одного і того ж об'єкта? Як поєднати непок'єднуване?» Від розпачу у Н.Бора протягом 1925-1927 рр. не з'явилося жодної наукової публікації – усі мислимі інтерпретації «впійманого» феномену видавалися йому хибними [21].

Філософське осмислення принципу доповнюваності на рівні концепції доповнюваності відбулося ще набагато пізніше, аж у 70-х роках ХХ століття. Один із творців цієї концепції І.С.Алексєєв у однойменній книзі «Концепція доповнюваності» насамперед підкреслює необхідність використання для опису «того, що ми зробили, і того, що дізналися», природної мови. «Тільки такі знання можуть стати суспільним надбанням, - пише І.С. Алексєєв, - тільки те, що може бути передане однозначно іншим людям, зможе опісля використовуватись у якості концептуальних засобів відтворення відповідної діяльності». Наступний за значенням аспект принципу доповнюваності з філософсько-методологічного погляду полягає у вимозі дотримання цілісності процесу спостереження. Це забезпечує, за словами І.С.Алексєєва, «необхідні та достатні умови подолання об'єктного фетишизму, «об'єктності» пізнання, властивого класичному типу наукової раціональності. Третій аспект філософської концепції доповнюваності, на думку І.С.Алексєєва, полягає в неминучості поділу цілісного процесу спостереження за об'єктом на

досліджуваний об'єкт і засоби дослідження, оскільки кожна якісно виокремлена сторона або частина об'єкта вимагає адекватного методологічного інструментарію*. Нарешті, у якості четвертого моменту філософської концепції доповнюваності І.С.Алексеев зауважує, що принцип доповнюваності дозволяє використовувати знання про об'єкт у цілому для уточнення знань про його окремі складові частини чи сторони і навпаки. Це має виняткове значення при розв'язанні проблем достовірності наукового знання та істинності пізнання [22].

Висновки. Період кінця XIX – початку XX століть, на який випадає час найактивнішої творчої діяльності Є.Ерліха, в історію світового правознавства увійшов як особлива віха. Саме у цей час завершився методологічний розрив двох діаметрально протилежних підходів до розуміння критеріїв і стандартів науковості правознавства. Остаточо розчарувавшись у продуктивності класичних загальнонаукових стандартів науковості у правопізнанні, більшість науковців стали

на шлях виокремлення з єдиної науки наук про культуру, включаючи і правознавство, та протиставлення їх наукам про природу, проте власної методології пізнання своїх об'єктів вивчення, яка б докорінно відрізнялася від загальнонаукової методології, вони не виробили й донині.

Є.Ерліх пішов іншим шляхом і залишився на позиціях пошуку істинності правопізнання з єдиних для всіх наук загальнометодологічних підходів. Ідучи в обраному ним напрямку і також вважаючи неприйнятними для правопізнання класичні стандарти науковості, він сформулював концепцію «живого права», відкрив у праві явище так званого «онтологічного плюралізму» та більше ніж на десятиліття раніше від фізиків-теоретиків цим фактично впритул підійшов до формулювання основоположного для неklasичного типу наукової раціональності **принципу доповнюваності**. Є.Ерліх виявився одним з небагатьох учених-юристів, який зробив свій неоціненний внесок у вироблення стандартів і критеріїв науковості неklasичного типу раціональності та в силу цього ще більше наблизив теоретичне правознавство до пізнання істинної природи права.

Список літератури

1. Див.: Kelsen H., Ehrlich E. *Rechtssoziologie und Rechtswissenschaft. Eine Kontroverse* (1915 - 1917). Baden-Baden, 2003. Вважаючи єдиною істинною власну нормативістську теорію права, Г.Кельзен теорію «живого права Є.Ерліха інакше не називав, як «курйозною» (Ibid.S.32).
2. Див.: *Rehbinder M. Die Begrundung der Rechtssoziologie durch Eugen Ehrlich*. Baden-Baden, 2003; Бігун В.С. Євген Ерліх: життя і правознавча спадщина (актуальний наукознавчий нарис) // Проблеми філософії права. Том III. – № 1-2. – Київ-Чернівці: Рута, 2005. – С.105-126; Антонов М.В. Социология права Ойгена Эрлиха // Правоведение, 2008, № 6, - С. 128-137; Антонов М.В. Интеграция знаний о праве и обществе в творчестве Ойгена Эрлиха // Государство и право, 2011, № 1, С. 79-87.
3. Див.: Михайлов А.М. *Идея естественного права: история и теория*. – М.: Юрлитинформ, 2010. – с.221-305
4. Див.: Михайлов А.М. *Генезис континентальной юридической догматики*. – М.: Юрлитинформ, 2012. – С. 12-116.
5. Див.: Кельзен Г. *Чисте правознавство*. З додатком: Проблема справедливості. / Пер. з нім. О.Мокровольського. – Київ: Юніверс», 2004. –

* Цю властивість методології пізнання об'єктів з «плюралістичними» якостями (плюралістичний онтологізм) Є.Ерліх відкрив ще на початку XX століття. Вивчаючи усе різноманіття права за допомогою «соціологічного методу правознавства», він помітив, що за певних обставин «цей метод усе-таки не зовсім веде до мети». І задався метою з'ясувати, чому це стається. Невдовзі у розділі XX «Методи соціології права» своєї праці «Основоположення соціології права» він відзначав: «**Соціологія повинна починати з дослідження конкретного...** Дослідження живого права – це те, з чого мусить починати соціологія права... Анатом кладе не тканину людини під мікроскоп, а конкретну тканину конкретної людини; фізіолог досліджує не функції печінки ссавців, а функції конкретної печінки конкретного ссавця: тільки якщо він упорядковує з конкретним спостереженням, він запитує, чи має воно загальну силу (gültig ist) і пробує встановити це знову за допомогою ряду конкретних спостережень, для яких він мусить знайти **особливі методи**. Ті ж само вимоги діють (gilt) для дослідника права. Він мусить займатися найперше з конкретними проявами права, відношеннями планування і правовідносинами, правовими договорами і статутами... і, отже, досліджувати їх на загальну значимість (Allgemeingültigkeit)» (Див.: Ehrlich E. *Grundlegung der Soziologie des Rechts*. – S. 381-395). Хоча в літературі про творчість Є.Ерліха справедливо зауважується, що розробити цілісну методологію соціологічного дослідження права йому не вдалося. Та й не міг він за жодних обставин самотійно здійснити те, що під силу тільки багатьом дослідникам, разом узятим. Розцінювати цей факт з позицій применшення величч творчих здобутків Є.Ерліха було б методологічно хибним підходом.

С.11-85.

6. Див.: Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре. – М., 1998.

7. Див., наприклад, Тарасов Н.Н. Юридическая наука: «Расписание на завтра», или некоторые вопросы «горизонтов развития» юриспруденции XXI века. В кн.: Юриспруденция XXI века: горизонты развития. Очерки / Под ред. Р.А.Ромашова, Н.С.Нижник. – СПб.: Санкт-Петербургский университет МВД России, 2006. – С. 50-68.

8. Див.: Е.Эрлих. Судейское нахождение права на основании правового предложения. Четыре отрывка из незавершенной работы «Теория судейского усмотрения права» // Российский ежегодник теории права. – 2009. - № 2 // Под общ. ред. А.В.Полякова. – СПб.: Издательский дом СПбГУ, 2011. – С.336.

9. Ehrlich E. Grundlegung der Soziologie des Rechts. – Wien, 1913.– S. 68.

10. Ibid. – S. 71.

11. Ehrlich E. Grundlegung der Soziologie des Rechts. Vorrede.

12. Євген Ерліх. Факти звичаєвого права . Інавгураційна ректорська промова, виголошена 2 грудня 1906 р./ Пер. з нім. І.Я.Яцюка; Пер. з латині Т.Д.Попової; Передмова та наукова редакція перекладу М.В.Никифорака // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. Вип. 311: Правознавство. – Чернівці: Рута, 2006 - С.8.

13. Див.: Е.Эрлих. Судейское нахождение права на основании правового предложения. Четыре отрывка из незавершенной работы «Теория судейского усмотрения права» // Российский ежегодник теории права. – 2009. - № 2 // Под

общ. ред. А.В.Полякова. – СПб.: Издательский дом СПбГУ, 2011. – С. 335.

14. Антонов М.В. Социология права Ойгена Эрлиха // Правоведение. – 2008. - № 6. – С. 135.

15. Там же. – С. 132-133.

16. Там же. – С. 134.

17. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і гол. ред.. В.Т.Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – С.500.

18. Берман Г.Дж. Западная традиция права: эпоха формирования / Пер. с англ. – 2-е изд. – М.: Изд-во МГУ: Издательская группа ИНФРА-М-НОРМА, 1998. – С. 57.

19. Наприклад, С.Дністрянський виявив у Східній Галиції та детально описав докорінно відмінне від державного австрійського права торговельне право, «яке охоплювало, - за його словами, - усю русинську народність бойків» (Див.: Dniestrzanski S. Das Gewohnheitsrecht und die sozialen Verbande. - Czernowitz, 1905 –S. 16).

20. З позицій «онтологічного плюралізму» досліджував право і Б.Кістяківський, який виділяв у ньому, на відміну від Є.Ерліха, чотири якісно відмінних між собою феномени. Основна його робота, присвячена цим питанням, була опублікована у 1916 р. і перевидана у 1999 р. (Див.: Кістяковський Б.А. Философия и социология права / Сост., примеч. В.В.Сапова. – СПб: РХГИ, 1999) під рубрикою «Русская социология XX века».

21. Бор Н. Избранные научные труды. Том 2. – М., 1971. – С. 115.

22. Алексеев И.С. Концепция дополнителности. – М., 1978. – С. 226, 227, 228, 229.

Стаття надійшла до редколегії 25 травня 2012 року.

Рекомендована до опублікування у “Віснику” членом редколегії М.В. Никифораком.

Patsurkivskyy P.S., Havrilyuk R.O.

Methodology of law-cognition by Eugen Ehrlich: nonclassical paradigm

Summary

Historical and scientific pre-conditions of appearance of the conception of "living right" by Eugen Ehrlich and essence of his methodological approach to law-cognition and its typological belonging are revealed from the positions of the systems approach to law-cognition and structural-functional analysis. The conclusion is that Eugen Ehrlich is a forerunner of the opening of the principle of a completeness of ontological essence of the objects of cognition of nonclassical type of scientific rationality.

Key words: "living right", "ontological pluralism", principle of completeness, methodological pluralism, criteria and standards of scientific character, nonclassical paradigm.

Пацурківський П.С., Гаврилюк Р.О.

Методология правопознания Евгения Эрлиха: неклассическая парадигма

Аннотация

С позиций системного подхода к правопониманию и структурно-функционального анализа права раскрываются исторические и общенаучные предпосылки появления концепции «живого права» Е.Эрлиха, исследуется содержание его методологического подхода к правопознанию и определяется его типологическая принадлежность. Обосновано вывод, что Е.Эрлих стал предтечей открытия принципа дополнительности онтологической сущности объектов познания неклассического типа научной рациональности.

Ключевые слова: «живое право», «онтологический плюрализм», принцип дополнительности, методологический плюрализм, критерии и стандарты научности, неклассическая парадигма.